

PROMIŠLJANJE O NEKIM MORALNIM NAGLASCIMA U NAUČAVANJU PAPE FRANJE

Tonči Matulić

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
tonci.matulic@kbf.unizg.hr

UDK: 27-247+27-42379+27-46] Franciscus, papa
<https://doi.org/10.34075/cs.57.s1.5>

Pregledni rad
Rad zaprimljen 5/2022.

Sažetak

Autor u doprinosu istovremeno predstavlja i promišlja o nekim moralnim naglascima u naučavanju pape Franje. U prvom dijelu doprinosa predstavlja i analizira moralne naglaske sadržane u njegovu nastupnom dokumentu, apostolskoj pobudnici Evangelii gaudium iz 2013. godine. U drugom dijelu autor ukratko predstavlja glavno nadahnuće moralnog naučavanja pape Franje, a to je božansko milosrđe, koje je istovremeno uzvišeno Božje svojstvo i sama srž Kristove evandeoske poruke. Treći dio donosi autorova promišljanja o nekim aspektima obnove crkvenoga moralnog govora u porukama pape Franje te pozivu na dosljednost kršćanskoga svjedočenja, a na to se vezuje u četvrtom dijelu ovog doprinosa prikaz i analiza ključnih pojmova Franjine vizije Crkve kao Kristove zajednice koja u povijesti predstavlja sveti Božji narod na putu koji poznaje radosti i nade, ali također žalosti i tjeskobe. Budući da su neka moralna promišljanja i izjave pape Franje u nekim krugovima izazvali burne reakcije i žučljive rasprave, autor u posljednjem dijelu doprinosa ukratko predstavlja razloge i kontekst, a to je posinodalna apostolska pobudnica Amoris laetitia iz 2016. godine, s jasnom porukom, koja se proteže i na zaključak, da u tumačenju moralnoga naučavanja pape Franje treba njegovati ljubav i poštovanje, objektivnost i rasterećenost od predrasuda, a pritom nastojati zahvaćati dublje i cjelovitije u konjcijsku viziju obnove moralne teologije u duhu evanđelja i cjelovitoga kršćanskog personalizma.

Ključne riječi: evanđelje, ljubav, milosrđe, Crkva, siromaštvo, moral

UVODNO PROMIŠLJANJE

U svom nastupnom i utoliko programskom dokumentu *Evangelii gaudium*, kojemu je odredio učiteljski karakter apostolske

pobudnice, a ne uobičajeno enciklike, papa Franjo je već u prvome poglavlju, pod naslovom *Misijska preobrazba Crkve*, iznio nekoliko važnih novih naglasaka moralnog učenja. Nove naglaske uklopio je u prijedlog misijske preobrazbe Crkve, a pažljivijim čitanjem onoga što prethodi tim novim naglascima uočavaju se također naglasci u samorazumijevanju Crkve. Možemo ih samo ukratko naznačiti. Prva rečenica s kojom papa Franjo otvara prvo poglavlje vraća nas evanđeoskom nalogu uskrsloga Gospodina: 'Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio' (Mt 28, 19-20).¹ Evangelizacija kao temeljno poslanje Crkve predstavlja odgovor na ovu Isusovu, nazovimo je, zapovijed. Budući da glavni sadržaj cijeloga Isusovog evanđeoskog navješćaja predstavljaju Božje kraljevstvo i nova zapovijed ljubavi, onda zapovijed evangelizacije uskrsloga Gospodina predstavlja os vrtnje ili bitno svojstvo naviješćanja. U tom smislu sadržaj i naviješćanje zajedno tvore jednu realnu cjelinu. Važnost i hitnost evangelizacije najuvjerljivije, a za naše suvremeno pastoralno djelovanje zasigurno najprovokativnije, izrazio je apostol Pavao: „Jer ne posla me Krist krstiti, nego navješćivati Evanđelje, i to ne mudrošću besjede, da se ne obeskrjepi križ Kristov” (1 Kor 1, 17). Nitko se ne bi usudio ni pomisliti da apostol Pavao ne drži do krštenja. No, za Pavla je evangelizacija važnija od krštenja, budući da je upravo evangelizacija uvjet mogućnosti krštenja, a ne obratno. Ako krštenje prethodi i potisne evangelizaciju, tada evangelizacija postaje drugotna, a vrijeda evanđeoski nalog i zapovijed uskrslog Gospodina.

Djelatnost i vjernost nalogu i zapovijedi uskrslog Gospodina zovemo evangelizacija koja je istovremeno nošena vjerom i raspiruje vjeru u Krista rassetoga i uskrsloga. Riječima apostola Pavla: „Ali kako da prizovu onoga u koga ne povjerovaše? A kako da povjeruju u onoga koga nisu čuli? Kako pak da čuju bez propovjednika? A kako propovijedati bez poslanja? Tako je pisano: Kako li su ljupke noge onih koji donose blagovijest dobra” (Rim 10, 14-15). Krajnje pojednostavnjeno, djelo evangelizacije vrši se propovijedanjem, a djelo propovijedanja je sadržajem evangelizacija i, posljedično, propovjednik je evangelizator, to jest vršitelj evangelizacije.

U tom svjetlu naš pastoral i pastoralno djelovanje, vjeronauk i katehizacija, praćenje i mistagogija trebaju stajati u bitnoj povezanosti s evangelizacijom. Ne manjka u novije vrijeme teoloških gla-

---

¹ Papa Franjo, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja*. Apostolska pobudnica o naviješćanju evanđelja u današnjem svijetu, (24. studenoga 2013.), Zagreb, 2013., 19, [dalje EG].

sova koji u svojim promišljanjima inzistiraju na potrebi obnove svih aspekata crkvenoga djelovanja u svjetlu izvornoga naloga evangelizacije ili novije sintagme nove evangelizacije. No glavne je poticaje tomu dao već Drugi vatikanski koncil, a na njemu su dalje gradili podjednako i postkoncilsko papinsko učiteljstvo² i teologija.³ Prema tome, bespredmetno je stavljati sudbonosni naglasak na podrijetlo pape Franje, iako nesumnjivo i on ima velikog utjecaja⁴, nego sudbonosni naglasak treba staviti na neodgodivost obnove crkvenoga djelovanja prema izvornom nalogu evangelizacije u suvremenom svijetu. Stoga i sve prijedloge pape Franje na planu obnove treba promatrati u bitnoj povezanosti s temeljnom zadaćom Crkve – evangelizacijom koja je započela nalogom uskrsloga Gospodina.

NEKI NAGLASCANI U MORALNOM UČENJU PAPE FRANJE

U *Evangelii gaudium* papa Franjo izjavljuje da „danas taj Isusov ‘pođite’ odjekuje u novim okolnostima i izazovima koji se postavljaju pred evangelizacijsko poslanje Crkve i svi smo pozvani na taj misio-narski ‘izlazak’.”⁵ ‘Izlazak’ ne podrazumijeva fizičko, nego duhovno kretanje, svojevrсно obraćenje koje podrazumijeva „izaći iz vlastite

² Usp. Pavao VI., *Evangelii nuntiandi*. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu, (8. prosinca 1975.), Zagreb, 1975., [dalje EN]; Ivan Pavao II., *Redemptoris missio*. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe, (7. prosinca 1990.), Zagreb, 1991., [dalje RM]; Benedikt XVI., *Africae munus*. Esortazione apostolica postsinodale all’episcopato, al clero, alle persone consacrate e ai fedeli laici sulla Chiesa in Africa al servizio della riconciliazione, della giustizia e della pace, (19. studenoga 2011.), Oudiah (Benin), 2011., [dalje AM].

³ Usp. Tomislav Ivančić, „Nereligiozna interpretacija” kao preduvjet današnje evangelizacije prema Dietrichu Bonhoefferu, u: *Crkva u svijetu*, 10 (1975.), 4, 298-306; Tomislav Ivančić, Najprije evangelizacija, u: *Crkva u svijetu*, 12 (1977.), 2, 100-109; Anton Bozanić, Evangelizacija i sadašnja nova evangelizacija, u: *Obnovljeni život*, 53 (1998.), 2, 141-159; Nikola Bižaca, Značenje evangelizacije i nove evangelizacije u govoru crkvenog učiteljstva, u: *Crkva u svijetu*, 34 (1999.), 4, 419-436; Nediljko A. Ančić, Nova evangelizacija. Neodgodiva zadaća Crkve našega vremena, u: *Crkva u svijetu*, 35 (2000.), 2, 189-204; Joseph Gevaert, Evangelizacija, prvi navještaj i kateheza, u: *Kateheza*, 26 (2004.), 4, 332-340; Rino Fisichella, Teologija i nova evangelizacija, u: *Spectrum*, 1-2 (2012.), 14-18; Walter Kasper, Nova evangelizacija – pastoralni, teološki i duhovni izazov, u: *Služba Božja*, 52 (2012.), 1, 80-93; Alojzije Čondić, Djelatna ljubav i nova evangelizacija u pastoralnom radu, u: *Crkva u svijetu*, 49 (2014.), 4, 476-496; Richard Pavlič, Duhom ispunjeni evangelizatori, u: *Diacovensia*, 27 (2019.), 4, 689-702; Zorica Maros, Pred izazovima evanđeoske kerigme. Promišljanje o suvremenoj situaciji, u: *Bogoslovna smotra*, 90 (2020.), 3, 605-622.

⁴ Usp. Emilce Cuda, *Leggere Francesco. Teologia, etica e politica*, Torino, 2018.; Silvina Pérez – Lucetta Scaraffia, *Francesco. Il papa americano*, Milano 2017.

⁵ Usp. EG, 20.

udobnosti i imati hrabrosti poći na sve periferije koje trebaju svjetlo evanđelja”.⁶ U tom smislu papa Franjo poziva na napuštanje lažne sigurnosti kako bi se hrabro prihvatilo današnje istinite nesigurnosti i ponudilo odgovore na njih. Crkva koja izlazi treba se osloboditi prisilne neuroze kojom se grčevito drži za staro, te treba krenuti iz samog središta ili iz srca evanđelja.⁷ Radost Radosne vijesti u svom je najdubljem značenju misijska radost, radost naviještanja Kristove Radosne vijesti koja neprestano traži nove slušatelje. „Kad je sjeme posijano na nekome mjestu, Isus se ne zadržava da stvari bolje objasni ili da čini daljnja znamenja, već ga Duh vodi da pođe prema drugim mjestima.”⁸

Crkva izlaska je Crkva pozorna na poticaje Duha koji je poziva da ide ususret onima koji čekaju Radosnu vijest u različitim okolnostima života, a posebno na periferijama. Vjera u Božju riječ pomaže da se uvijek iznova u njoj otkriju nove skrivene mogućnosti, koje nisu unaprijed predvidljive, poput posijanoga sjemena koje raste samo od sebe dok seljak spava (usp. Mk 4, 26-29). „Crkva mora prihvatiti tu nepojmljivu slobodu Božje riječi, koja svoju djelotvornost očituje na načine i u oblicima koji često nadilaze naša predviđanja i naše načine razmišljanja.”⁹ Papa Franjo poziva da se oslobodimo mentaliteta sigurnih planova i kontrole svega, jer upravo takav mentalitet ograničava neshvatljivu slobodu, novost i iznenađenja Božje riječi. Nutarnja povezanost Crkve i Isusa nije statička, nego dinamička, jer Crkva je stalno na putu te njezina povezanost i zajedništvo s Isusom imaju uvijek misionarski karakter. Stoga je od vitalne važnosti da Crkva u vjernosti Isusovu primjeru „iziđe naviještati evanđelje svima, u svim mjestima, u svim okolnostima, bez oklijevanja, nevoljkosti i straha”.¹⁰

PASTORALNO DJELOVANJE OSLOMJENO NA BITNO

Papa Franjo poziva Crkvu da preuzme inicijativu po primjeru Gospodina koji joj prethodi u ljubavi (usp. 1 Iv 4, 10). Ohrabruje Crkvu da učini prvi korak, krene bez straha, ide ususret, potraži izgubljene, stane na raskrižja i pozove isključene. „Evangelizacijska se zajednica riječima i djelima uključuje u svakodnevni život

---

⁶ EG, 20.

⁷ Usp. EG, 34-39.

⁸ EG, 21.

⁹ EG, 22.

¹⁰ EG, 23.

drugih ljudi, premošćuje udaljenosti, spremna je poniziti se ako je potrebno i prigrbljuje ljudski život, dotičući Kristovo trpeće tijelo u narodu. Blagovjesnici tako nose na sebi 'miris ovaca' i one slušaju njihov glas."¹¹ Umjesto Crkve koja živi u sigurnosti lijepo ukrašenih salona papa Franjo priziva Crkvu koja živi u stadi i bez straha prihvaća i proživljava svakodnevne sudbine članova stada. Crkva koja evangelizira jest Crkva koja „prati ljude na svakom koraku koji čine na svom putu, ma koliko on mukotrpan i dug bio”.¹² Evangelizacijska Crkva na misijskom putu je strpljiva. Ona zna da njezina plodnost ovisi jedino o Gospodinu pa je stoga pozorna na plodove. Nije tjeskobno zabrinuta zbog kukolja, nego radosno sije sjeme Riječi koje donosi plodove samo od sebe. To se treba dogoditi u svim krajevima svijeta¹³, kao preduvjet neodgodive crkvene obnove, ali ne strukturâ, nego prije svega svijesti o evangelizacijskom poslanju.¹⁴ „Pastoral u misijskom ključu traži da se napusti lagodni pastoralni kriterij koji se vodi onom 'uvijek se radilo tako'. (...) Pozivam sve da velikodušno i hrabro primijene smjernice sadržane u ovom dokumentu, bez odstupanja ili strahova.”¹⁵

Misijska preobrazba treba krenuti iz srca evanđelja, pri čemu treba izbjeći napast iskrivljavanja poruke i pretjeranog naglašavanja sporednih aspekata poruke, nerijetko uvjetovanih brzinom komunikacije i pristranog prikaza sadržaja od strane suvremenih medija. U tom smislu, a za našu temu od presudne važnosti, upozorenje je pape Franje da medijska brzina i pristranost imaju „za posljedicu da su neka pitanja koja čine sastavni dio moralnog učenja Crkve istrgnuta iz konteksta koji im daje smisao”.¹⁶ Često se događa da se srž poruke Isusa Krista poistovjećuje s tim istrgnutim aspektom moralnog učenja. Pritom se zaboravlja da naši sugovornici uopće ne poznaju širi kontekst tog učenja niti su u stanju uočiti njegovu bitnu povezanost s evanđeljem koje mu daje smisao, privlačnost i ljepotu.¹⁷

Misijska preobrazba pastoralnog djelovanja Crkve zahtijeva da način i cilj pastora budu usredotočeni na ono bitno, na ono što je ljepše, privlačnije, veće i istodobno nužnije.¹⁸ Objavljene istine ima-

¹¹ EG, 24.

¹² *Isto*.

¹³ Usp. EG, 25-26.

¹⁴ Usp. EG, 27-32.

¹⁵ EG, 33.

¹⁶ EG, 34.

¹⁷ Usp. *Isto*.

¹⁸ Usp. EG, 35.

ju isti božanski izvor i one kao takve zahtijevaju istu vjeru kojim ih se prihvaća.¹⁹ Papa Franjo ističe da se treba voditi izjavom Dru-goga vatikanskog koncila koja kaže „da postoji red ili ‘hijerarhija’ istinâ katoličke vjere, jer je različita njihova povezanost s temeljem kršćanske vjere”²⁰, a to onda „vrijedi i za vjerske dogme i za cjelo-kupni korpus učenjâ Crkve, uključujući tu i moralno učenje”.²¹ Ovi-me papa Franjo aludira na činjenicu da moralni nauk Crkve stoji u bitnoj povezanosti s vjerskim naukom Crkve, odnosno da istine kršćanskog morala ne stoje same za sebe, nego u bitnoj povezanosti s istinama kršćanske vjere. Međutim, ovdje treba imati na umu her-meneutičku ulogu razuma, jer se do specifičnih normi kršćanskog morala ne dolazi samim činom vjere, nego posredovanjem moralnog razuma prosvjetljenog vjerom.²²

Kako bi bolje pojasnio prethodnu izjavu, papa Franjo se poziva na autoritet sv. Tome Akvinskoga koji „(...) je učio da u moralnom učenju Crkve postoji neka *hijerarhija*, u krepostima i djelima koji iz njega proizlaze. Ono što se tu najviše računa i vrijedi jest ‘vje-ra ljubavlju djelotvorna’ (Gal 5, 6).”²³ Kršćansko djelovanje proizla-zi iz Duha Svetoga koji se očituje u vjeri koja je nošena ljubavlju. Zbog toga milosrđe ima prvenstvo pred svim drugim krepostima kršćanskoga života, jer – ističe sv. Toma – „samo je milosrđe najve-ća krepost, naimе njezin je zadatak darivati drugima i, ono što je najvažnije, ublažavati bijede drugih. To je pak osobito zadaća on-ga koji je pretpostavljen; eto zašto se kaže da je Bogu svojstveno da bude milosrdan, jer se time njegova svemoć očituje u najvećem stupnju.”²⁴ Bog nas ne poziva da mu ugađamo žrtvama i drugim izvanjskim prinosima, nego jedino milosrđem koje koristi nama i našim bližnjima. Riječima sv. Tome: „Ne štujemo Boga žrtvama i

---

¹⁹ Usp. EG, 36.

²⁰ Dekret o ekumenizmu *Unitatis redintegratio* (21. studenoga 1964.), u: Drugi vati-kanski koncil, *Dokumentii*, VII. popravljeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2008., 11, [dalje UR].

²¹ EG, 36.

²² Usp. Klaus Demmer, *Deuten und handeln. Grundlagen und Grundfragen der Fundamental-moral*, Freiburg i./Ue. – Freiburg i./Br., 1985.; Klaus Demmer, *Angewandte Theologie des Ethischen*, Freiburg i./Br., 2003.; Commissione Teologica Internazionale, *La morale cristiana e le sue norme* (1974.). Dostupno na: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1974_morale-cristiana_it.html (viđeno 1. ožujka 2022.); Papinska biblijska komisija, *Biblija i moral. Biblijski korijeni kršćanskoga djelovanja* (2008.), Zagreb, 2010.

²³ EG, 37; usp. Toma Akvinski, *Sum. theol.*, I-II^{ae}, q. 66, aa. 4-6.

²⁴ Toma Akvinski, *Sum. theol.*, II-II^{ae}, q. 30, a. 4; usp. EG, 37.

izvanjskim prinosima za njegovu korist, već za našu korist i korist naših bližnjih. On naime ne treba naših žrtava, ali želi da ih prinosimo kao čine naše pobožnosti i na korist bližnjih. Zato je milosrđe kojim se ublažava bijeda drugih njemu najugodnija žrtva, jer se činom milosrđa nadasve traži dobro bližnjega.”²⁵ Posljedično, papa Franjo je samo dvije godine nakon dolaska na Petrovu stolicu pozvao cijelu Crkvu da obnovi svijest o važnosti i neuklonjivosti božanskoga milosrđa, da upravo krepost milosrđa stavi u središte svekolikoga djelovanja Crkve.²⁶ Dosljedna primjena logike pastoralnog milosrđa „pomaže nam izbjegavati hladni birokratski moral u pristupanju osjetljivim temama i postavlja nas u kontekst pastoralnog razlučivanja ispunjena milosrdnom ljubavlju, koja je uvijek spremna razumjeti, oprostiti, pratiti, nadati se i iznad svega integrirati”²⁷, naglašava papa Franjo.

BÎT SVEGA: BOŽANSKO MILOSRĐE JE SRCE EVANĐELJA

Napravili bismo pogrešku ako bismo papi Franji pripisali neku izvanrednu originalnost u pogledu isticanja pastoralne važnosti božanskoga milosrđa, jer, pravo govoreći, on je to mogao učiniti samo zahvaljujući produbljivanju crkvenoga nauka o milosrđu spram izazova suvremenoga svijeta već od sv. Ivana XXIII., preko nauka Drugoga vatikanskog koncila do svoga predšasnika pape Benedikta XVI.²⁸ Papa Franjo, dakle, samo nastavlja pozivati na promjenu optike i premještanje težišta u pastoralnom djelovanju kako bi se u naviještanju evanđelja sačuvao prikladan osjećaj za mjeru, to jest

²⁵ Toma Akvinski, *Sum. theol.*, II-II^{ae}, q. 30, a. 4, ad 1; usp. EG, 37, bilješka 41.

²⁶ Usp. Papa Franjo, *Misericordiae vultus – Lice milosrda*. Bula najave Izvanrednoga jubileja milosrđa, (11. travnja 2015.), Zagreb, 2015., [dalje MV]; Papa Franjo, *Božje je ime milosrde*. Razgovor s Andreom Torniellijem, Split, 2016.; Papa Franjo, *Misericordia et misera – Milosrde i jadnica*. Apostolsko pismo na zaključenju Izvanrednoga jubileja milosrđa, (20. studenoga 2016.), Zagreb, 2017., [dalje MM].

²⁷ Usp. Papa Franjo, *Amoris laetitia – Radost ljubavi*. Enciklika o ljubavi u obitelji, (19. ožujka 2016.), Zagreb, 2016., 312, [dalje AL].

²⁸ Usp. Ivan XXIII., *Gaudet Mater Ecclesia – discorso alla solenne apertura del Concilio Ecumenico Vaticano II* (11. listopada 1962.), [dalje GME]. Dostupno na: https://www.vatican.va/content/john-xxiii/it/speeches/1962/documents/hf_j-xxiii_spe_19621011_opening-council.html (viđeno 15. veljače 2022.); Pavao VI., *Ecclesiam suam – Crkvu svoju*. Enciklika o putovima kojima Katolička Crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću, (6. kolovoza 1964.), Zagreb, 1975., [dalje ES]; Ivan Pavao II., *Dives in misericordia – Bogat milosrdem*. Enciklika o božanskome milosrđu, (30. studenoga 1980.), Zagreb, ²1994., [dalje DM]; Benedikt XVI., *Deus caritas est – Bog je ljubav*. Enciklika o kršćanskoj ljubavi, (25. prosinca 2005.), Zagreb, ²2006., [dalje DC].

uravnoteženo isticanje pojedinih kreposti uz pažljivo razlučivanje njihove uloge i važnosti u konkretnom životu, ne ispuštajući pritom iz vida da božanskom milosrđu pripada prvenstvo. U tom smislu papa Franjo ističe da treba izbjegavati svako pretjerivanje u govoru, a napose o moralnom zakonu nauštrb milosti, o Crkvi nauštrb Isusu Kristu, o papi nauštrb Božjoj riječi.²⁹ Treba pažljivo čuvati cjelovitost evanđelja u čijem su središtu Isus Krist, Božja riječ i milost, a tek onda i, dakako, uvijek u bitnoj povezanosti s njima moralni zakon, Crkva i papa.

Istina se bolje razumije samo kad je povezana s cjelinom kršćanske poruke. Autentično propovijedanje evanđelja pokazuje da kršćanski moral nije neka stoička etika, puka askeza, praktička filozofija ili katalog grijehâ i zabludâ, nego osobni odgovor Bogu koji nas ljubi i spašava, koji se poistovjetio s bližnjim, osobito onim u potrebi, i poziva nas da iziđemo iz nas samih i tražimo najprije dobro bližnjega. Sve su kršćanske kreposti u službi odgovora ljubavi i milosrđa i ako moralno učenje Crkve ne blista evandeoskom snagom ljubavi i privlačnošću milosrđa izloženo je opasnosti da postane kula od karata, a što je najveća pogibelj, budući da se pokazuje kako u središtu navještaja ne stoji evanđelje, nego neki istrgnuti doktrinarni ili moralni naglasak koji proizlazi iz određenih ideoloških opcija. Tada kršćanska poruka nema snagu i svježinu 'mirisa evanđelja', nego boluje od formalnosti koja promašuje bit evanđelja, naglašava papa Franjo.³⁰

Upozorava, nadalje, da kršćanski moral nije skup lijepo sročениh izjava, niti je moguće na moral svesti cjelinu i bit evanđelja. Kršćanski moral ima ulogu ogledala u kojemu se trebaju jasno prepoznati cjelina i bit evanđelja. Ako to nije slučaj, onda je očito da se kršćanska poruka suzila na neke doktrinarne ili moralne naglaske koji boluju od određene ideološke opcije, a lišeni su ljepote, privlačnosti i smisla Radosne vijesti. Da bi se to uočilo, papa Franjo poziva Crkvu na dvostruki rast: rast u tumačenju objavljene riječi i rast u shvaćanju objavljene istine. Sud Crkve o pojedinim moralnim pitanjima stoga treba sazrijevati, a na tom putu neizostavnog sazrijevanja važnu, iako samo pomoćnu, službu imaju teolozi i egzegete, ističe papa Franjo.³¹

Držimo korisnim na ovome mjestu podsjetiti na izjavu Koncila u *Dei Verbum*: „No budući da Sveto pismo treba čitati i tumačiti

---

²⁹ Usp. EG, 38.

³⁰ Usp. EG, 39.

³¹ Usp. EG, 40.

u istom Duhu u kojem je i napisano, za ispravno pronicanje smisla svetih tekstova mora se s ne manjom brižljivošću gledati na sadržaj i jedinstvo cijeloga Pisma, uzimajući u obzir živu predaju Crkve i analogiju vjere. A stvar je egzegetâ da u skladu s tim pravilima rade na dubljem razumijevanju i izlaganju smisla Svetoga pisma kako bi takoreći iz prethodne prouke sazrio sud Crkve.”³² Prema tome, izvorno je Koncil, a ne papa Franjo istaknuo važnost sazrijevanja suda Crkve u dubljem i ispravnijem pronicanju smisla i poruke Božje riječi, činjenica koja vjeru stalno potiče na rast i sazrijevanje.

Zbog toga u Crkvi postoje brojna pitanja o kojima se promišlja s velikom slobodom kako bi se došlo do veće jasnoće i boljeg razumijevanja. Otvorenost Duhu Svetome različitih filozofskih, teoloških i pastoralnih promišljanja omogućava da i sama Crkva raste, jer ona pomažu boljem razumijevanju neiscrpnoga blaga Božje riječi. U tom smislu valja shvatiti i izjavu u uvodu *Amoris laetitia*: „Podsjećajući da je vrijeme važnije od prostora, želim potvrditi da ne treba sva doktrinarna, moralna ili pastoralna pitanja rješavati intervencijama učiteljstva. U Crkvi je, naravno, potrebno jedinstvo učenja i prakse, ali to ne isključuje različite načine tumačenja nekih vidova učenja ili nekih posljedica koje iz toga proizlaze. Tako će biti sve dok nas Duh ne uputi u svu istinu (usp. Iv 16, 13), to jest dok nas potpuno ne uvede u Kristovo otajstvo, kad budemo gledali sve njegovim očima.”³³ Pritom je uvijek neizostavno važno njegovati uzajamnu ljubav i ljubav prema cjelini nauka, ističe papa Franjo te po našem skromnom sudu daje ključnu opasku: „Onima koji sanjaju monolitno učenje, bez prostora za nijanse, koje će svi bez iznimke braniti, to se može činiti kao nesavršenost i raspršenost. Ali zapravo ta različitost pomaže očitovati i bolje razložiti neke aspekte neiscrpnog bogatstva evanđelja.”³⁴ S jedne strane, stojimo sučelice opasnostima od krutosti i uskogrudnosti, a s druge strane, opasnostima od nesavršenosti i raspršenosti. Posrijedi su dva ekstrema koji se hoće nametnuti kao ideološke opcije koje uzrokuju polarizaciju i zastiru evanđelje. Ako od njih ima neke koristi, onda se ona sastoji u činjenici da radikalno suprotstavljene pozicije omogućavaju lakše prepoznavanje bitnih aspekata neiscrpnoga bogatstva evanđelja koje posjeduje vlastitu – evanđeosku – radikalnost i zahtjevnost koje izmiču logici fanatizma i isključivosti.

³² Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi *Dei Verbum* (18. studenoga 1965.), u: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, 12, [dalje DV].

³³ AL, 3.

³⁴ EG, 40.

OBNOVA CRKVENOGA GOVORA I DOSLJEDNOST ŽIVOTA

U nastavku se papa Franjo opet oslanja na misao sv. Tome Akvinskoga po kojoj Božju dobrotu „(...) ne može prikladno odraziti samo jedno stvorenje (...)” pa je Stvoritelj htio da „(...) ono što svakoj pojedinačnoj stvari nedostaje kako bi predstavljala božansku dobrotu bude kompenzirano od druge”.³⁵ Dobrota stvorenja je, dakle, uvijek ograničena dobrota. Nedostaci dobrote jednog stvorenja kompenziraju se dobrotom drugog stvorenja. Analogno tomu, ističe papa Franjo, potrebno je slušati jedni druge kako bismo ispravljali i nadopunjavali naša neizbježno ograničena gledanja na evanđelje i stvarnost života u svrhu što boljeg i cjelovitijeg izražavanja Božje ljubavi i dobrote koji odgovaraju samoj biti evanđelja.³⁶ Često se događa da vjernici koji slušaju iznošenje pravovjernog nauka shvaćaju to kao odudaranje od istinskog evanđelja Isusa Krista radi jezika koji im je postao nerazumljiv. Ovu činjenicu dodatno pojašnjava: „U sve-toj želji i nakani da im prenesemo istine o Bogu i ljudskom biću, u nekim prigodama dajemo lažnog boga ili neki ljudski ideal koji nije pravi kršćanski. Na taj se način čvrsto držimo jedne formulacije, ali ne prenosimo bit. To je najveća opasnost.”³⁷

Zbog toga treba pomno voditi računa o kriteriju što ga je na otvaranju Drugoga vatikanskog koncila formulirao papa Ivan XXII. Riječima: „Jedno je polog vjere, to jest, istine koje su sadržane u našem časnom nauku, a drugo je način na koji se one izražavaju, ali uvijek u istom smislu i u istom značenju.”³⁸ Na tom tragu papa Franjo ističe da izražavanje objavljene istine može biti mnogooblično pa je obnova izražajnih oblika nužna kako bi nepromjenjiva poruka evanđelja mogla zasjati u novom sjaju.³⁹ To je od velike važnosti u evangelizaciji, jer je cilj da drugi prepoznaju i shvate ljepotu evanđelja, a ne na prvome mjestu crkveno učenje koje ima svoju zahtjevnost. Pritom je važno – izjavljuje papa Franjo – da „svako učenje doktrinâ mora nalaziti svoj odraz u načinu života onoga koji ih naučava, koji svojom blizinom, ljubavlju i svjedočenjem budi

---

³⁵ Toma Akvinski, *Sum. theol.*, I, q. 47, a. 1; usp. EG, 40, bilješka 44.

³⁶ Usp. EG, 40.

³⁷ EG, 41.

³⁸ Ivan XXIII., *Gaudet Mater Ecclesia* – discorso alla solenne apertura del Concilio Ecumenico Vaticano II (11. listopada 1962.), 6.5, u: https://www.vatican.va/content/john-xxiii/it/speeches/1962/documents/hf_j-xxiii_spe_19621011_opening-council.html (viđeno 15. veljače 2022.); usp. EG, 41.

³⁹ Usp. EG, 41.

pristanak srca”.⁴⁰ Time aludira na dosljednost u riječima i djelima kako inzistiranje na učenju ne bi promašilo srce slušatelja koji s pravom očekuje vjerodostojnost govora u samom načinu života onoga tko naučava. Iznošenje crkvenog učenja nema nikakvog učinka ako ne dopire do srca slušatelja i uzrokuje radost i oduševljenje, već mu se nameće kao lijepo sročena teorija, a koju slabo ili nimalo ne razumije.

Nadalje, papa Franjo govori o razlučivanju običaja i crkvenih zapovijedi koji nisu neposredno povezani s biti evanđelja, a tijekom povijesti su se duboko ukorijenili u crkvenu praksu. Ako se danas više ne tumače jednako, ne shvaća ih se na prikladan način, nemaju odgojnu moć usmjeravanja vjerskoga života, tada se ne treba bojati preispitati ih.⁴¹ U tom smislu navodi misao sv. Tome Akvinskoga: „I u tom je pogledu Stari Zakon mnogo teži teret od Novoga: budući da je Stari Zakon svojim brojnim obredima propisivao mnogo više vanjskih čina od Novog Zakona koji je u učenju Krista i apostola dodao *vrlo malo zapovijedi* onima prirodnoga zakona; premda su kasnije neke dodane ustanovljenjem svetih Otaca. Čak i u ovima Augustin kaže da treba paziti na umjerenost da dobro ponašanje ne bi postalo teret vjernicima.”⁴² Naime, prema nauku sv. Augustina: „Budući da je Bog u svom milosrđu želio da religija bude slobodno služenje koje se pokazuje javnim slavljenjem malog broja najočiglednijih sakramenata, neke su osobe to učinile robovskim teretom.”⁴³ Imajući na umu ove važne napomene papa Franjo želi da se djelo evangelizacije rastereti svega što otežava susret s biti evanđelja.

U navješćaju evanđelja treba se držati umjerenosti kako bi Radosna vijest zasjala u sjaju novosti i slobode, a ne nepodnošljivoga tereta koji zarobljava. Pritom je važno razborito razlučivanje pojedinačnih stanja i situacija samih vjernika, a u tome je od velike pomoći pravilo što ga donosi Katekizam Katoličke Crkve: „Ubrojivost i odgovornost za neki čin mogu se umanjiti ili poništiti neznanjem nepažnjom, nasiljem, strahom, navikama, neumjerenim strastima i drugim psihičkim ili društvenim čimbenicima.”⁴⁴ U tom smislu je potrebno voditi se ljubavlju i strpljenjem u pratnji vjernika na njihovim putu prema evanđeoskom idealu. Citirano je katekizamsko pra-

⁴⁰ EG, 42.

⁴¹ Usp. EG, 43.

⁴² Toma Akvinski, *Sum. theol.*, I-II^{ae}, q. 107, a. 4; usp. EG, 43.

⁴³ Aurelije Augustin, *Littera 54 ad Januarium*, 4.

⁴⁴ *Katekizam Katoličke Crkve*, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994., 1735, [dalje KKC]. Također usp. EG, 44.

vilo ponovno doslovno citirao u *Amoris laetitia*⁴⁵ i detaljnije razradio u izlaganju pastoralnih smjernica za praćenje, razlučivanje i integriranje slabosti na polju pastoralne skrbi rastavljenih.⁴⁶ Iako se svaki prekid ženidbenog veza protivi Božjoj volji, pritom ne treba smetnuti s uma da je čovjek slabo i ranjeno biće kojemu je upravo u stanju izgubljenosti i ranjene ljubavi najpotrebnija pomoć, blizina i razumijevanje.⁴⁷

LOGIKA PASTORALNOG MILOSRDA

Papa Franjo dosljedno inzistira, čak i po cijenu nerazumijevanja, da Crkva, dok „ni na koji način ne smije odustati od toga da predlaže puni ideal braka“⁴⁸, ipak treba „usvojiti stav suosjećanja prema slabim osobama i kloniti se proganjanja ili previše oštih ili brzopletih sudova. Sâmo evanđelje od nas traži da ne sudimo ili osuđujemo (usp. Mt 7, 1; Lk 6, 37)“.⁴⁹ U tom smislu poručuje posebno svećenicima koji trebaju biti svjesni „(...) da ispovjedaonica nije soba za mučenje, već mjesto susreta s milosrđem Gospodina koji nas potiče da učinimo ono što je u našoj moći“.⁵⁰ Dosljedno tome pozvao je pastire i teologe da slijede logiku pastoralnog milosrđa koja bitno uključuje suosjećanje i nježnost prema slabima na koje nas poziva evanđelje, a isključuje strogoću, isključivost i birokratsku hladnoću.⁵¹ Da bi se to ostvarilo, potrebno je veću pažnju posvetiti Božjem djelovanju i Božjim poticajima u životu vjernika koji se nalaze na putu savršenstva. Evangelizacija radosno prenosi istinu evanđelja prikladnim jezikom i u konkretnim okolnostima, izbjegavajući zatvorenost, strogost, obranaški stav i povlačenje u vlastite sigurnosti. Podsjetio je na primjer apostola Pavla koji kaže: „(...); bijah nejakima nejak da nejake steknem. Svima bijah sve, da pošto-poto neke spasim“ (1 Kor 9, 22).⁵²

Logika pastoralnog milosrđa otkriva Crkvu kao Majku otvorenog srca koja drži otvorena vrata i izlazi do svih ljudskih periferija.⁵³ Posrijedi nije poziv na bezglavo i besciljno trčanje za svijetom,

---

⁴⁵ Usp. AL, 308.

⁴⁶ Usp. AL, 291-312.

⁴⁷ Usp. AL, 291.

⁴⁸ AL, 307.

⁴⁹ AL, 308.

⁵⁰ EG, 44.

⁵¹ Usp. AL, 307-312.

⁵² Usp. EG, 45.

⁵³ Usp. EG, 46.

ističe papa Franjo, nego evanđeoska otvorenost koja Crkvu predstavlja kao „Očev otvoreni dom”⁵⁴ u koji svi mogu uvijek navratiti i potražiti duhovnu utjehu i mir. To posebno vrijedi za pristup sakramentima, posebno euharistiji, koja „premda predstavlja puninu sakramentalnog života, nije nagrada za savršene, već velikodušan lijek i hrana za slabe”.⁵⁵ Umjesto da pastoralna praksa omogućuje primanje milosti, često se pretvara u kontrolora milosti, a takvo držanje Crkvu pretvara u carinarnicu, a ne u Očev dom u kojemu ima mjesta za sve.

Da bi Crkva doprla do svih bez iznimke, potreban joj je misijski polet. Evanđelje jasno kaže komu treba dati povlašteno mjesto u tom misijskom izlasku, naime siromašnima i bolesnima, prezrenima i zaboravljenima i „koji ti nemaju čime uzvratiti” (Lk 14, 14), ističe papa Franjo.⁵⁶ Poziva se na papu Benedikta XVI., koji je izjavio da „su siromašni povlašteni primatelji evanđelja”⁵⁷, a on izjavljuje da „treba bez okolišanja reći da postoji neraskidiva veza između naše vjere i siromašnih”.⁵⁸ To treba učiniti na način da iziđemo i svima pružimo život Isusa Krista bez straha da ćemo pogriješiti, jer takav strah tjera na zatvaranje u strukture koje pružaju lažni osjećaj sigurnosti s mentalitetom sudaca i mirnih promatrača.⁵⁹ Svoj poziv na misijsku preobrazbu Crkve kao uvjet obnove evangelizacijsko žara i poleta papa Franjo zaključuje uvjerljivom izjavom: „Draža mi je Crkva koja je doživjela nezgodu, koja je ranjena i prljava, zato što je izišla na ulice, nego Crkva koja je bolesna zbog zatvorenosti i komocije hvatanja za vlastite sigurnosti. Ne želim Crkvu koja je zabrinuta da bude središte, a naposljetku biva zatvorena u klupko opsesija i procedura.”⁶⁰

GLAVNI NAGLASCANI U DJELOVANJU CRKVE

Prijeđeni put prijedloga pape Franje sadašnje obnove Crkve u svjetlu evangelizacijskoga naloga uskrsloga Gospodina možemo sažeti u nekoliko ključnih tvrdnji ili stavova: radosno naviještati

⁵⁴ EG, 47.

⁵⁵ EG, 47. Upućuje na: sv. Ambrozije, *De sacramentis*, IV, 6, 28, u: PL, 16, 464; sv. Ćiril Aleksandrijski, *In Johannis Evangelium*, IV, 2, u: PG, 73, 584-585.

⁵⁶ Usp. EG, 48.

⁵⁷ Benedikt XVI., Govor prigodom susreta s brazilskim biskupima u katedralnoj crkvi São Paulo, (11. svibnja 2007.), 3, u: *Acta Apostolicae Sedis*, 99 (2007.), 428.

⁵⁸ EG, 48.

⁵⁹ Usp. EG, 49.

⁶⁰ EG, 49.

evanđelje; odvažiti se na misionarski izlazak Crkve; prihvatiti slobodu Božje riječi; preuzeti inicijativu u pružanju božanskoga milosrđa; pratiti ljude u njihovim konkretnim životima i potrebama; otkriti evangelizacijsku ljepotu liturgije; obnoviti crkvene strukture u misionarskom duhu; preobraziti župu, biskupiju i papinstvo u duhu evangelizacijskog naloga; povezivati moralno učenje s bitnom srži evanđelja; paziti na hijerarhiju istinâ katoličke vjere i na hijerarhiju kreposti u moralnom učenju; čuvati prvenstvo božanskoga milosrđa; paziti na cjelovitost evanđeoske poruke; otkrivati radost i ljepotu evanđelja; poštivati rast i sazrijevanje suda Crkve u vjerskim i moralnim pitanjima; obnavljati jezik i govor u iznošenju crkvenoga nauka; čistiti predodžbe Boga od idola uskogrudnog tumačenja nauka; dosljedno svjedočiti kršćanski život; izbjegavati stavljanje pretjeranih tereta na pleća vjernika; njegovati obazrivost prema slabima i ranjenima; držati otvorenima vrata Crkve kao Očevog doma; uključivati sve u crkveni život; napustiti lažne sigurnosti i prihvatiti realne nesigurnosti; zauzimati se najprije za siromašne.

Ima li ičeg krivovjernog u navedenim naglascima moralnog učenja pape Franje? U svemu tom čak nema ničega novog, a da već na ovaj ili onaj način nije rečeno ranije. Zašto se onda papi Franji upućuju tolike kritike?

Na kraju osmog poglavlja *Amoris laetitia* papa Franjo daje svojevrstni pledoaje cjelokupnom pozivu na obnovu crkvenog života koji svoje lice, kao u ogledalu, pokazuje upravo u konkretnom moralnom životu vjernika te izjavljuje: „Učenje moralne teologije ne bi trebalo propustiti usvojiti ova promišljanja, jer iako je istina da treba paziti na cjelovitost moralnog učenja Crkve, posebnu pozornost treba uvijek posvećivati naglašavanju i poticanju najviših i središnjih vrijednosti evanđelja, posebice da prvo mjesto pripada ljubavi kao odgovoru na potpuno besplatnu ponudu Božje ljubavi. Ponekad nam je vrlo teško ostaviti mjesta u pastoralu za bezuvjetnu Božju ljubav. Postavljamo toliko uvjeta milosrđu da ga lišavamo konkretnog smisla i stvarnog značenja. To je najgori način razvodnjavanja evanđelja. Istina je, primjerice, da milosrđe ne isključuje pravdu i istinu, ali prije svega moramo reći da je milosrđe punina pravde i najjasnije očitovanje Božje istine. Stoga treba uvijek držati da je 'svako teološko mišljenje koje u konačnici dovodi u sumnju svemoćnost samoga Boga, a osobito njegovo milosrđe, potpuno neprihvatljivo'.“⁶¹ Na prethodnim smo stranicama predstavili ključne izjave i poruke

---

⁶¹ AL, 311. Umetnuti navod iz: Commissione Teologica Internazionale, *La speranza della salvezza per i bambini che muoiono senza battesimo* (19 aprile 2007), 3. Dostupno na: https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_

pape Franje koje jasno govore o neodgodivoj potrebi obnove govora i pristupa u moralnom učenju. Pokazalo se da je pogodilo u samu srž problema, jer su neke izjave i poruke proročki anticipirale događaje tijekom i neposredno nakon održavanja dviju Biskupskih sinoda o obitelji: III. izvanredne 2014. i XIV. redovite 2015. godine.⁶² Radi boljeg razumijevanja, u nastavku donosimo prikaz važnijih događaja iz tog razdoblja kako bismo upoznali neke aspekte otvorenog osporavanja obnovljenoga govora i pastoralnog pristupa u moralnom učenju pape Franje.

NEPOSREDNA PRIPREMA DVIJU BISKUPSKIH SINODA

Nakon što je u listopadu 2012. godine završila XIII. redovita opća skupština Biskupske sinode s temom „Nova evangelizacija za prenošenje kršćanske vjere”,⁶³ odmah je za 2014. godinu najavljena sljedeća, s temom o pastoralnim izazovima obitelji u kontekstu evangelizacije. Međutim, nakon što je argentinski kardinal Jorge Mario Bergoglio 13. ožujka 2013. godine izabran na Petrovu stolicu, on je već u rujnu iste godine, a nakon dva uzastopna mandata, razriješio službe tajnika Biskupske sinode mons. Nikolu Eterovića i na to je mjesto imenovao mons. Lorenza Baldisserija, kojega je odmah na prvom izvanrednom konzistoriju u veljači 2014. godine učinio kardinalom. Po preuzimanju tajništva Biskupske sinode mons. Baldisseri počeo je provoditi u djelo odluku pape Franje o održavanju dviju uzastopnih Biskupskih sinoda o obitelji, dajući svoje pojašnjenje odluke: „Evidentna društvena i duhovna kriza u svijetu postavila je Crkvi pastoralne izazove u evangelizaciji obitelji, vitalnoj izgradnji društva i crkvene zajednice pa je zbog toga Sveti Otac odlučio sazvati sinodalnu skupštinu koja to pitanje tre-

---

documents/rc_con_cfaith_doc_20070419_un-baptised-infants_it.html (videno 15. veljače 2022.).

⁶² Usp. Synod of Bishops, III Extraordinary General Assembly, *Pastoral Challenges to the Family in the Context of Evangelization*. Instrumentum laboris (2014). Dostupno na: http://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20131105_iii-assemblea-sinodo-vescovi_en.html (videno 1. veljače 2022.); usp. Synod of Bishops, XIV Ordinary General Assembly, *The Vocation and Mission of the Family in the Church and the Contemporary World*. Instrumentum laboris (2015). Dostupno na: https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20150623_instrumentum-xiv-assembly_en.html (videno 1. veljače 2022.).

⁶³ Usp. Sinodo dei Vescovi, XIII Assemblea Generale Ordinaria *La nuova evangelizzazione per la trasmissione della fede cristiana*. Instrumentum laboris (2012). Dostupno na: https://www.vatican.va/roman_curia/synod/documents/rc_synod_doc_20120619_instrumentum-xiii_it.html (videno 1. veljače 2022.).

ba riješiti pristupom u dva koraka. Prije svega izvanrednom općom skupštinom 2014. godine s ciljem definiranja 'status quæstionis' i prikupljanja iskustava i prijedloga biskupa u naviještanju i životu Evanđelja obitelji na vjerodostojan način. Drugo, redovnom općom skupštinom 2015. s ciljem traženja konkretnih smjernica u pastoralu osoba i obitelji."⁶⁴

U svrhu što temeljitije teološke pripreme dviju najavljenih Biskupskih sinoda papa Franjo je zamolio kardinala Waltera Kaspera da u četvrtak ujutro 20. veljače 2014. godine na otvaranju izvanrednoga Konzistorija kardinala održi predavanje o teološkim i pastoralnim uvjetima i mogućnostima pripuštanja sakramentima crkveno vjenčanih pa rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih.⁶⁵ Svrha predavanja sastojala se u poticaju okupljenih kardinala na dublje promišljanje o pitanjima o kojima se ponekad žučljivo raspravlja u Crkvi.⁶⁶ Neposredno nakon toga iz medija se doznalo da je i samo predavanje izazvalo žučljivu raspravu i burne kritike nekolicine kardinala. Papa Franjo je sljedećeg jutra nakon jutarnje molitve izjavio: „Jučer sam prije spavanja, ali ne da bih zaspao, pročitao – ponovno pročitao – rad kardinala Kaspera i želio bih mu zahvaliti jer sam pronašao duboku teologiju, također jasnu misao u teologiji. Lijepo je čitati jasnu teologiju. A pronašao sam i ono što nam je govorio sv. Ignacije, onaj *sensus Ecclesiae*, ljubav prema Majci Crkvi. (...). Dobro mi je sjelo i nadošla mi je jedna ideja – oprostite

---

⁶⁴ Sinodo dei Vescovi, III Assemblea Generale Straordinaria. Le sfide pastorali sulla famiglia nel contesto dell'evangelizzazione (2014). Dostupno na: <http://secretariat.synod.va/content/synod/it/assemblee-general/terza-assemblea-generale-straordinaria--le-sfide-pastorali-sulla.html> (viđeno 1. veljače 2022.).

⁶⁵ Kasperovo predavanje na talijanskom jeziku pod naslovom *Il problema dei divorziati risposati* na iznenađenje mnogih cjelovito je objavljeno u talijanskim svjetovnim novinama *Il Foglio*, 1. ožujka 2014. godine (vol. 19, br. 51). Već sredinom ožujka 2014. godine predavanje je objavljeno na njemačkom jeziku u obliku knjižice: usp. Walter Kardinal Kasper, *Das Evangelium von der Familie. Die Rede vor dem Konsistorium*, Freiburg i./Br., 2014., a nedugo zatim i na engleskom jeziku: usp. Cardinal Walter Kasper, *The Gospel of the Family*, New York – Mahwah (NJ), 2014.

⁶⁶ U predgovoru knjige kardinal Kasper svjedoči: „Ovaj mali svezak, *Evanđelje obitelji*, sadrži predavanje koje sam pod ovim naslovom održao na poziv pape Franje pred izvanrednim kardinalskim konzistorijem 20. - 21. veljače 2014. u Rimu. Trebalo bi pružiti teološku osnovu za kasniju raspravu među kardinalima i time uvesti teološki utemeljenu pastoralnu raspravu u nadolazeći sinodalni proces na izvanrednoj Biskupskoj sinodi u jesen 2014. i na redovnoj Biskupskoj sinodi 2015. Uz suglasnost Pape u ovom predavanju treba postaviti pitanja o kojima se ponekad žučljivo raspravljalo u Crkvi". Cardinal Walter Kasper, *The Gospel of the Family*, Foreward.

mi Uzoriti kao vas time posramljujem – nego ideja je da se ovo zove 'bavljenje teologijom na koljenima'. Hvala. Hvala."⁶⁷

Izjava pape Franje kojom hvali kardinala Kaspera i odaje mu priznanje za „duboku teologiju”, „jasnu teološku misao”, „jasnu teologiju” i „teologiju na koljenima” trebala je odaslati poruku i potaknuti na smirenije kritičko promišljanje o Kasperovu teološkom pristupu i pastoralnim prijedlozima iznesenim u predavanju. Neki su kardinali žurno nakon toga objavili kritičke priloge u jednom zborniku kao odgovor na Kasperov teološki pristup, propitujući teorijske i praktičke aspekte Kasperove argumentacije u svjetlu, kako se može razumjeti iz njihovih priloga, nepromjenjivoga crkvenog nauka o sakramentalnosti i nerazrješivosti ženidbe, s jedne, i dosljedno tome o nemogućnosti pripuštanja sakramentima rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih, s druge strane.⁶⁸

U središtu Kasperova predavanja nalazimo opis iznimnoga slučaja koji bi, po njegovu mišljenju, opravdao pripuštanje sakramentima, i to posebno kad osoba iskreno žali zbog neuspjeha sakramentalnog braka, ne može se izvući iz obveza drugoga civilnog braka, trudi se živjeti životom vjere i odgajati svoju djecu u vjeri, a žarko čezne za sakramentima kao izvorom snage u svojoj novoj situaciji. Na kraju Kasper postavlja retoričko pitanje: „Hoćemo li njeega ili nju ostaviti da sakramentalno umire od gladi kako bi drugi mogli živjeti?”⁶⁹ Papa Franjo je u Kasperovu predavanju prepoznao „duboku i jasnu teologiju” na temelju koje bi trebalo osmisliti pastoralni pristup kojemu bi se Crkva trebala otvoriti i tako posvjedočiti prvenstvo i snagu božanskoga milosrđa, ali nipošto ne u smislu odobravanja objektivnog grijeha i grešnog stanja, nego cjelovitijeg

⁶⁷ Concistoro Straordinario, *Parole del Santo Padre Francesco dopo la recita dell'ora terza*, (Venerdi, 21 febbraio 2014). Dostupno na: https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/february/documents/papa-francesco_20140221_concistoro-ora-terza.html (videno 2. veljače 2022.).

⁶⁸ Kritičke priloge napisali su četvorica teologa i petorica kardinala, a to su: Nijemci kardinal Walter Brandmüller, umirovljeni predsjednik Papinske komisije za povijesne znanosti 1998. - 2009. i kardinal Gerhard Ludwig Müller, prefekt Kongregacije za nauk vjere 2012. - 2017., zatim Talijani kardinal Carlo Caffarra (1938. - 2017.), umirovljeni bolonjski nadbiskup, 2004. - 2015., i kardinal Velasio De Paolis (1935. - 2017.), predsjednik Prefektura za ekonomske poslove Svete Stolice, 2008. - 2011., te Amerikanac kardinal Raymond Leo Burke, umirovljeni prefekt Apostolske Signature, 2008. - 2014. O tome usp. Robert Dodaro (Ed.), *Remaining in the Truth of Christ: Marriage and Communion in the Catholic Church*, San Francisco, 2014. Za razliku od navedene Kasperove knjžice, ovaj zbornik je već 2015. godine preveden na hrvatski jezik: usp. Robert Dodaro (ur.), *Ostati u Kristovoj istini. Ženidba i pričest u Katoličkoj Crkvi*. Split, 2015.

⁶⁹ Cardinal Walter Kasper, *The Gospel of the Family*, 30.

vrednovanja subjektivne savjesti u neredovitim bračnim situacijama.⁷⁰ Za razliku od pape Franje, pokazalo se da su mnogi, a među njima i neki kardinali, u tome prepoznali „plitku i nejasnu teologiju”.

NEKA OTVORENA OSPORAVANJA

Problem je eskalirao na početku XIV. redovite opće skupštine Biskupske sinode, 5. listopada 2015. godine. U javnost je izišla vijest da je australski kardinal George Pell osobno predao pismo papi Franji što ga je potpisalo trinaest prelata među kojima čak deset kardinala⁷¹, izražavajući duboku zabrinutost za daljnji tijek Biskupske sinode u duhu prije predstavljenoga teološkog pristupa u Kasperovu predavanju.⁷² Papa Franjo se nije prestrašio. Na kraju se pokazalo da nije ni ustuknuo pred suprotstavljenim glasovima. Naime, 19. ožujka 2016. godine, dakle usred događanja Izvanrednoga jubileja milosrđa, objavio je postsinodsku apostolsku pobudnicu *Amoris laetitia – Radost ljubavi*, u kojoj je u 8. poglavlju, pod naslovom „Pratiti, razlučivati i integrirati slabosti” iznio konkretne pastoralne smjernice za obnovljeni pristup osobama u takozvanim neredovitim bračnim situacijama.⁷³ Neki ljudi Crkve reagirali su s velikom zabrinutošću na iznesene pastoralne smjernice, a neke od tih reakcija nisu se libile okriviti papu Franju za krivovjerje. Ovdje nećemo ulaziti u prikaz i analizu konkretnoga sadržaja 8. poglavlja, jer to su već temeljito učinili drugi⁷⁴, nego za našu temu držimo

---

⁷⁰ Vrednovanje odnosa objektivnoga grijeha i grešnog stanja, s jedne, te osobne odgovornosti i krivnje, s druge strane, vidi u: usp. Josip Grbac, Milosrđe i istina u odnosu na rastavljene i ponovno vjenčane u pobudnici pape Franje „Amoris laetitia”, u: *Riječki teološki časopis*, 25 (2017.), 1, 3-17, ovdje posebno, 4-11. Također usp. Antonio Spadaro SJ – Louis K. Cameli, Izazov razlučivanja u *Amoris laetitia*, u: *Obnovljeni život*, 72 (2017.), 1, 109-118, ovdje posebno, 112-115.

⁷¹ Prema medijskome izvoru navodno su pismo potpisali kardinali sa službama: Carlo Caffarra, bolonjski nadbiskup, Thomas C. Collins, torontski nadbiskup, Timothy M. Dolan, njujorski nadbiskup, Willem J. Eijk, utrehtski nadbiskup, Gerhard L. Müller, prefekt Kongregacije za nauk vjere, Wilfrid Fox Napier, durbanski nadbiskup, George Pell, umirovljeni sidnejski nadbiskup, Robert Sarah, prefekt Kongregacije za bogoštovlje i disciplinu sakramenata, Angelo Scola, milanski nadbiskup, i Jorge L. Urosa Savino, karakaški nadbiskup.

⁷² Vijest je izvorno objavljena na <http://chiesa.espresso.repubblica.it/articolo/1351154bdc4.html?eng=y> (viđeno 31. siječnja 2022.), a radi se o blogu poznatog otvorenog kritičara pape Franje talijanskoga novinara Sandra Magistera, čije informacije nisu uvijek točne i provjerene. Neki su se kardinali javno ogradili od tog pisma, činjenica koja ne demantira eventualno postojanje nekog pisma, nego vjerodostojnost podrške pismu.

⁷³ Usp. AL, 291-312.

⁷⁴ Usp. Juan Carlos Scannone SJ, Razlučiti i pratiti. Obilježja *Amoris laetitia*, u: *Obnovljeni život*, 73 (2018.), 1, 127-135; usp. Ivan Šarčević, Neke smjernice za

važnim skrenuti pozornost na jedan događaj koji predstavlja istinski presedan u novijoj povijesti Katoličke Crkve.

Katolička je javnost bila iznenađena i zatečena objavom vijesti 14. studenoga 2016. godine da su četvorica kardinala⁷⁵ već prije, dotično 19. rujna 2016. godine, uputili privatno pismo papi Franji i zatražili od njega pojašnjenja o pet sumnji (lat. *dubia*) što ih je uzrokovala pobudnica *Amoris laetitia* s konkretnim smjericama pastoralnog razlučivanja sadržanim u osmome poglavlju pobudnice.⁷⁶ Budući da im papa Franjo nije odgovorio ni nakon javne objave pisma, ponovno su 25. travnja 2017. godine zatražili privatnu audijenciju kod pape Franje radi istog pitanja, ali im nije udovoljeno. Samo je papi Franji znano zašto ih nije primio. Je li kod pape Franje prevladalo uvjerenje da bi razgovor bio uzaludan pa slijedom toga nije trebalo gubiti ni vrijeme? Ili je smatrao da nije dužan polagati račun ni pojedincima ni maloj skupini o svom pristupu i načinu govora u ovoj složenoj temi? Možda se, pak, vodio logikom da on osobno, a onda nitko drugi od članova kardinalskog zbora nikad ranije na takav način nije protestirao njegovim predšasnicima na Petrovoj stolici u slučajevima kad se nisu s njima slagali, nego su u duhu poslušnosti i *sentire cum Ecclesia* prihvaćali pravorijek? Možda mu je trebalo još malo vremena za pripremu susreta, a u njima je nabujalo nestrpjenje pa su požurili s objavom privatnoga pisma? Ovakva i slična pitanja mogu se nizati u nedogled. Uvjereni smo da papa Franjo svojim držanjem nije povrijedio načelo dijaloga. Držimo da nije povrijedio ni načelo dužnoga poštovanja prema kardinalima. Kao iskusni i dugovječni sin i pastir Crkve dobro je znao kako se postupalo ranije u situacijama neslaganja s određenim izjavama njegovih predšasnika.

Nedugo nakon toga, točnije 16. srpnja 2017. godine, uspostavljena je mrežna stranica na kojoj je objavljeno opširno pismo pod naslovom *Correctio filialis de haeresibus propagatis* („Sinovsko ispravljanje propagiranih hereza“). Ovdje se glavna misao vrti oko širenja krivovjerja učinjenih apostolskom pobudnicom *Amoris lae-*

---

pastoral braka i obitelji prema apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia* (I.), u: *Diacovensia*, 29 (2021.), 1, 43-71; usp. Ivan Šarčević, Neke smjernice za pastoral braka i obitelji prema apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia* (II.), u: *Diacovensia*, 29 (2021.), 2, 165-185.

⁷⁵ Imenom i prezimenom su nam već otprije poznati kardinali Walter Brandmüller, Raymond Leo Burke i Carlo Caffarra, a među njima se sad našao i kardinal Joachim Meisner (1933. - 2017.), umirovljeni kelnski nadbiskup 1989. - 2014.

⁷⁶ Usp. The Five Dubia of the Four Cardinals (November 14, 2016). Dostupno na: <https://catholicism.org/the-five-dubia-of-the-four-cardinals.html> (videno 3. veljače 2022.).

titia i drugim riječima, djelima i propustima pape Franje. Pismo je do listopada 2017. godine potpisalo dvjestotinjak svećenika i laika diljem svijeta.⁷⁷ Dobro nam je poznata, podjednako po dobru i po zlu, moć društvenih mreža. U tome je jedino presudno što većina praktičkih vjernika svoju evanđeosku duhovnost ne hrani mišljenjima i stavovima na društvenim mrežama. Katolički Twitter nije Katolička Crkva. Kad bi društvene mreže katoličkoga predznaka bile posvećene nalogu evangelizacije, ne samo da ne bi preostalo vremena, nego se uopće ne bi imale kada baviti otvorenim napadima na bilo koga, a najmanje na papu Franju.⁷⁸ Crkva se treba ozbiljno zamisliti nad paradoksalnom činjenicom da govor i pristup nekih najgorljivijih branitelja nauka pokazuju akutni nedostatak onoga što Crkvu čini Crkvom: „Otajstvo svete Crkve očituje se u njezinu utemeljitelju. Gospodin je Isus, naime, dao početak svojoj Crkvi propovijedajući Radosnu vijest, to jest dolazak kraljevstva Božjega, od vjekova obećanoga u Pismima.”⁷⁹ Crkva, dakle, nije hijerarhijski organizirana vojna formacija, nego Kristovo otajstveno Tijelo (usp. 1 Kor 12, 12-39) i zbog toga „Crkva treba učiniti prisutnim i takoreći vidljivim Boga Oca i njegova utjelovljenog Sina time što se pod vodstvom Duha Svetoga neprestano obnavlja i čisti.”⁸⁰ Paradoksalno, papu Franju je Providnost stavila u vatru da izgori u plamenu nužne obnove i čišćenja Crkve kako bi na svom licu jasnije odražavala „lice milosrđa nebeskoga Oca”⁸¹, a to je Isus Krist, njezina Glava i Zaručnik, dok ga istovremeno neki sinovi i kćeri Crkve grubo prozivaju i otvoreno napadaju, misleći valjda da su toliko obnovljeni i čisti da im je svaka dodatna milost obraćenja nepotrebna. Dovoljno je malo evanđeoskoga duha da se u takvom mentalitetu uoči ono što je upravo papa Franjo prepoznao kao neprijateljstvo prema svetosti.⁸²

⁷⁷ Usp. *Correctio filialis de haeresibus propagatis* (July 16, 2017). Dostupno na: <http://www.correctiofilialis.org/> (viđeno 3. veljače 2022).

⁷⁸ Držimo suvišnim navoditi domaće i strane internetske portale i druge društvene mreže koji bez imalo evanđeoskoga duha otvoreno napadaju papu Franju, predstavljajući se kao branitelji Crkve i crkvenoga pravovjerja. U tom se kontekstu spontano nameće pitanje obvezuje li Crkvu i crkveno pravovjerje evanđeoska zapovijed ljubavi, ako se uzurpira pravo na napade Vrhovnoga Poglavarara i vidljivog znaka jedinstva Crkve u ime same Crkve? Nešto je tu ozbiljno poremećeno.

⁷⁹ Dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium*, (21. studenoga 1964.), u: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, 5, [dalje LG].

⁸⁰ Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*, (7. prosinca 1965.), u: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, 21, [dalje GS]. Također usp. LG, 1.

⁸¹ MV, 1.

⁸² Usp. Papa Franjo, *Gaudete et exultate*. Apostolska pobudnica o pozivu na svetost u suvremenom svijetu, (19. ožujka 2018.), Zagreb, 2018., 35-62, [dalje GE].

DOPRINOSI BOLJEM RAZUMIJEVANJU MORALNIH NAGLASAKA

Spomenuta skupina kardinala kritičara pape Franje ne predstavlja Crkvu u cjelini. Njihova zabrinutost može se razumjeti, ali treba također razumjeti i one koji propituju nove pastoralne pristupe i načine govora u moralnom učenju. U tom smislu dovoljno je spomenuti da je više od jednog kardinala također javno i bezuvjetno prepoznalo vrijednost novoga pristupa i govora pape Franje. Nedugo nakon objave *Amoris laetitia*, dakle u srpnju 2016. godine, bečki nadbiskup kardinal Christoph Schönborn je u jednom opširnom razgovoru, između ostalog, izjavio: „*Amoris Laetitia* je čin učiteljstva koji nauk Crkve čini prisutnim u današnjem vremenu. Kao što čitamo Nicejski sabor u svjetlu Carigradskog sabora, a I. Vatikanski u svjetlu II. Vatikanskog, tako sada moramo čitati prethodne intervencije Učiteljstva o obitelji u svjetlu ovog doprinosa.”⁸³ Crkvena Predaja je živa i dinamička, a ne ukočena i beživotna stvarnost. I predsjednik Papinskog vijeća za zakonodavne tekstove kardinal Francesco Coccopalmerio je 2017. godine objavio knjižicu s komentarom 8. poglavlja *Amoris laetitia* u kojoj je rasvijetlio smisao i značenje glavnih pastoralnih smjernica pape Franje u pristupu osobama koje se nalaze u neredovitim bračnim situacijama. Kardinal Coccopalmerio je rasvijetlio kontinuitet moralnog učenja, a na vidjelo je izišla hermeneutika osobe pape Franje u čijem središtu dosljedno ističe načelo dostojanstva svake ljudske osobe.⁸⁴

Polazeći od fundamentalnoga načela kršćanske etike, to jest nepovredivoga dostojanstva svake ljudske osobe, papa Franjo pokazuje pristup koji moralnu vrijednost ljudske osobe reducira na neki njezin pojedinačni čin. U opravdanoj osudi pojedinačnoga grešnog čina i stanja koji pokazuju neredovitu bračnu situaciju treba uvijek štiti samu osobu, kao što je to učinio Gospodin u susretu s preljubicom (usp. Iv 8, 1-11). Ako je izvana neupitno da se radi o osobnom grijehu, odnosno grešnom stanju, kao što se to vidi u životu rastavljenih i ponovno civilno vjenčanih, onda se to po učenju pape Franje ne može uzeti automatski kao dokaz njihove osobne krivnje. Zbog toga treba biti obazriviji prema isključivanju iz sakra-

⁸³ Antonio Spadaro SJ, Conversazione con il cardinale Schönborn sull'Amoris laetitia, u: *La Civiltà Cattolica*, 3 (2016.), 3986, 130-152, ovdje 132.

⁸⁴ Usp. Francesco Coccopalmerio, *Il capitolo ottavo della Esortazione apostolica postsinodale „Amoris laetitia”*, Città del Vaticano, 2017. U engleskom izdanju ove knjižice nalazimo predgovor čikaškoga nadbiskupa kardinala Blasea Cupicha, hrvatskoga podrijetla. Usp. Cardinal Blase Cupich, Foreward, u: Francesco Coccopalmerio, *A Commentary on Chapter Eight of Amoris Laetitia*. [Foreword by Cardinal Blase Cupich], New York – Mahwah (NJ), 2017., VII-IX.

mentalnoga zajedništva, a što se može učiniti samo kad se utvrdi stvarna osobna krivnja i odsutnost iskrenoga kajanja.

Papa Franjo poziva na razborito pastoralno razlučivanje, ali ne zato da se opravdaju grijeh i grešno stanje, nego da se izbjegne napast svođenja moralne vrijednosti ljudske osobe na pojedinačni promašaj odnosno grijeh bez dokaza o postojanju osobne krivnje. U predloženim pastoralnim smjernicama papa Franjo dosljedno primjenjuje načelo nepovredivoga dostojanstva ljudske osobe koje zabranjuje osudu, to jest isključivanje i marginalizaciju konkretne osobe iz bilo kojeg razloga, uključujući i razloge objektivnoga grijeha i grešnoga stanja. Moralno je neprihvatljivo poistovjetiti moralnu vrijednost ljudske osobe s pojedinačnim grešnim činom *tout court*.

„Nijedan papinski dokument u novijoj povijesti Katoličke Crkve nije s toliko nestrpljenja očekivan i nijedan nije izazvao takvu kontroverznu raspravu kao *Amoris laetitia*“, napisao je kardinal Kasper u raspravi s namjerom prijateljskih teoloških pojašnjenja moralnog učenja pape Franje.⁸⁵ U veljači 2018. godine objavio je knjižicu u formi prijateljske rasprave u kojoj je elegantnim stilom i jezikom na vidjelo iznio smisao i značenje žive crkvene Predaje i kontinuitet njezinog razvoja u javno osporavanim mjestima moralnog učenja pape Franje u *Amoris laetitia* s tradicionalnim moralnim učenjem Crkve o braku i obitelji. Svođenje moralnog učenja *Amoris laetitia* na pet sumnji (lat. *dubia*) izolirano je od temeljne namjere i cjelovitoga konteksta pobudnice te od njezine proročke vizije koji stoje u kontinuitetu sa živom Predajom Crkve i dalje je razvijaju.⁸⁶

DUH SVETI POMIRUJE RAZLIČITOSTI I ČUVA JEDINSTVO

Imajući u vidu cjelinu kontroverzne rasprave o novim moralnim naglascima i konkretnim pastoralnim smjernicama pape Franje u *Amoris laetitia*, možemo konstatirati da posrijedi nisu dva različita moralna učenja, nego dva različita pristupa jednom te istom moralnom učenju Crkve o ljubavi u obitelji. U središtu tih pristupa stoji upravo različiti moralni naglasci koji se nude iz jedinstvenoga moralnog učenja Crkve. Upravo povijest Crkve pruža svjedočanstvo različitih teoloških pogleda i pastoralnih pristupa koji su se međusobno sučeljavali i nerijetko sukobljavali, a zahvaljujući njima dolazilo je do pomaka u dubljem razumijevanju Božje riječi i boljem

---

⁸⁵ Usp. Walter Kasper, *Die Botschaft von Amoris laetitia. Ein freundlicher Disput*, Freiburg – Basel – Wien, 2018., 9.

⁸⁶ Usp. *Isto*, 11.

tumačenju žive crkvene Predaje. Dovoljno je podsjetiti na goleme pomake u tumačenju i razumijevanju dostojanstva ljudske osobe.⁸⁷ U tome nema ničeg problematičnog, nego se problematičnim nameće ozračje u kojemu je Crkva samu sebe dovela u situaciju u kojoj su upravo učenja o braku i obitelji, spolnosti i seksualnosti posljednjih desetljeća cijepljena od zakonitih različitih pogleda i pastoralnih pristupa u teološkim i moralno-pastoralnim raspravama? Smišljeno ili ne, sad je nebitno, ali se dogodila hipertrofija jednoga teološkog govora i pastoralnog pristupa nauštrb drugih, činjenica koja je stvorila crkveno ozračje opće suglasnosti da bi na kraju jedan papa, dotično papa Franjo pokazao da je to ipak prenategnuto ozračje, jer moralno učenje poznaje drugačije govore i omogućava drugačije pastoralne pristupe od samo jednog koji se, htjeli to priznati ili ne, nametnuo snagom autoriteta, a ne razložnim pristankom srca.

Mnogi koji su kritizirali papu Franju zasigurno nisu temeljito i dobronamjerno proučili sve njegove učiteljske dokumente s dužnim naporom oko dubljeg razumijevanja. Radije su stavili u sumnju njegov učiteljski autoritet, sužavajući autoritet istine na istinu autoriteta, deformirajući ga tako. Lako se uočava da komu nije omiljen papa Franjo kao Vrhovni Poglavar, nije mu milo ni veći-na onoga što naučava i kako govori. Zbog toga držimo da je veći-na kritika o novim naglascima u moralnom učenju i pastoralnim smjernicama u *Amoris laetitia* duboko ideološki obojana. Umjesto da se u posvemašnjoj otvorenosti Duhu Svetome ispituje što on preko pape Franje traži od Crkve u sadašnjemu trenutku, inzistira se na poslušnosti tradicionalnome nauku pri čemu se poslušnost i nauk predstavljaju kruto i jednostrano.

Papa Franjo ostao je vjeran svome pastirskom habitusu kojeg je temeljito i opširno predstavio već u programskoj pobudnici *Evangelii gaudium*. U njoj je izjavio: „Razlike između osoba i zajednica katkad se pokazuju neugodnima, ali Duh Sveti, koji je izvor različitosti, iz svega može izvući nešto dobro i pretvoriti u privlačno evangelizacijsko sredstvo.”⁸⁸ Izjavu treba pažljivo više puta pročitati, jer papa Franjo ističe da je Duh Sveti izvor različitosti. Duh Sveti, dakle, nije izvor jednoobraznosti i monolitnosti. Zadaća Crkve

⁸⁷ Usp. Deklaracija o slobodi vjerovanja *Dignitatis humanae*, (7. prosinca 1965.), u: Drugi vatikanski koncil, *Dokumenti*, 1-15, [dalje DH]. Također usp. Eberhard Schockenhoff, *Naturrecht und Menschenwürde. Universale Ethik in einer geschichtlichen Welt*, Mainz, 1996., 210-270; usp. James Keenan, SJ, *A History of Catholic Moral Theology in the Twentieth Century. From Confessing Sins to Liberating Consciences*, London - New York, 2010., 59-109.

⁸⁸ EG, 131.

nije izgradnja jednoobraznosti i monolitnosti, nego mudro i razborito ophođenje s različitostima kako bi se iz njih upravo pomoću Duha Svetoga izvukla dobra i privlačna sredstva za evangelizaciju. U nastavku papa Franjo izjavljuje: „Različitost mora uvijek biti pomirena s pomoću Duha Svetoga, jedino on može iznjedrati različitost, pluralnost, mnogostrukost i, istodobno, ostvariti jedinstvo.”⁸⁹ Prema tome, kao što je Duh Sveti izvor različitosti u Crkvi tako je istovremeno Duh Sveti izvor i jedinstva u Crkvi. Zadaća je Crkve da u otvorenosti Duhu Svetome poštuje zakonite različitosti, pazeći mudro na jedinstvo, i u otvorenosti Duhu Svetome čuva jedinstvo, pazeći mudro na različitosti.

Posrijedi je lice i naličje jedinstvenoga djelovanja Duha Svetoga, kao izvora različitosti i jedinstva u Crkvi, dok su autoritativne odluke opravdane samo u tragičnim ekstremnim situacijama. Na kraju papa Franjo zaključuje izjavom: „Kada smo mi ti koji tražimo različitosti, zatvaramo se u same sebe, postajemo isključivi i stvaramo razdor: slično tomu, svaki put kada želimo stvoriti jedinstvo vodeći se našim ljudskim planovima i računicama, na kraju namećemo monolitnu jednodolnost. A to ne pomaže poslanju Crkve.”⁹⁰ Jednostrano inzistiranje na različitostima vodi u isključivost i stvara razdor, kao što i jednostrano inzistiranje na jedinstvu vodi u monolitnu jednodolnost. Ni jedno ni drugo ne odgovara pravoj naravi Crkve koja u svome jedinstvu pomiruje mnoge različitosti, a u različitostima potvrđuje vlastito jedinstvo.

ZAKLJUČNA PROMIŠLJANJA

Nije poznat neki slučaj iz novije povijesti Crkve u kojem se rimskoga papu javno prozivalo i optuživalo za krivovjerje. Način i žestina s kojima je papa Franjo javno kritiziran i optuživan u raznim kontekstima, a naročito u kontekstu *Amoris laetitia*, međutim, ništa ne dokazuju o stvarnom krivovjerju pape Franje, a posve otkrivaju zatvorenost i hipertrofiju jednog teološkog pristupa s jednostranim očekivanjima. Papa Franjo je već u programskom dokumentu *Evangelii gaudium* objavio što podrazumijeva pod obnovom Crkve, a onda je smireno i trezveno u uvodu *Amoris laetitiae* odgovorio što misli o medijskim polarizacijama. Posebno se to odnosilo na razdoblje održavanja dviju Biskupskih sinoda o obitelji, anticipirajući i one koje su se pojavile kasnije: „Razmišljanje pastirâ i teologâ, ako je vjerno Crkvi, iskreno, realistično i kreativno, pomoći će nam da

---

⁸⁹ *Isto.*

⁹⁰ *Isto.*

dostignemo veću jasnoću. Rasprave koje kruže sredstvima društvenog priopćavanja ili tiskovinama pa čak i među službenicima Crkve kreću se od neobuzdane želje da se sve mijenja bez dovoljnog razmišljanja ili osnovanosti do stava koji teži riješiti sve primjenjujući opće norme ili izvlačeći pretjerane zaključke iz nekih teoloških razmišljanja.⁹¹ Obadva pristupa nisu prihvatljiva papi Franji, i to ne samo zato što istina podjednako izmiče ekstremnim pristupima i što se krepost uvijek nalazi u sredini (*virtus in medio*), nego zato što su posrijedi manje ili više poznate ideološke opcije koje uzrokuju polarizacije i tako zastiru istinu evanđelja.⁹²

Ako se u promišljanjima o doprinosu i recepciji moralnog učenja pape Franje najprije vodimo ljubavlju i poštovanjem prema njemu kao Vrhovnom poglavaru Crkve, a zatim rezultatima sustavnih i dobronamjernih istraživanja, tada je lako uočiti njegovu strast za evanđelje, ljubav prema Gospodinu i njegovoj Crkvi te bezuvjetno poštivanje dostojanstva svake ljudske osobe.⁹³ On ljudsku osobu ne misli apstraktno, nego konkretno s njezinim nepovredivim ljudskim dostojanstvom. Crkvu ne misli polazeći od nje same kao samodostatne ustanove, nego uvijek polazeći od Isusa Krista – Zaručnika i Glave Crkve – i od Radosne vijesti koju je Crkva poslana naviještati sve do konca svijeta. Zbog toga njegova vizija Crkve nije klerikalna, institucionalna, birokratska, administrativna i monolitna, nego živa Kristova zajednica kao sveti narod Božji na putu kroz povijest koji se hrani, nadahnjuje i čisti na izvoru Radosne vijesti kao jedinim mjerilom kršćanskoga života i djelovanja.

U našim smo se promišljanjima pretežno držali izjava i poruka iz prvog poglavlja programskog dokumenta *Evangelii gaudium* i nekih izjava iz pobudnice *Amoris laetitia* koja je izazvala najviše žučljivih rasprava. Držimo da su upravo u njima sadržani i najvažniji dosadašnji naglasci moralnog učenja pape Franje na temelju kojih je ponudio i konkretne smjernice za obnovu pastoralnoga djelovanja Crkve u suvremenom svijetu.

⁹¹ AL, 2.

⁹² Usp. EG, 39.

⁹³ Usp. Massimo Borghesi, *Francesco. La Chiesa tra ideologia teocon e „ospedale da campo”*, Milano, 2021.; usp. Austen Ivereigh, *Wounded Shepherd: Pope Francis and His Struggle to Convert the Catholic Church*, New York, 2019.; usp. Brian Y. Lee – Thomas L. Knoebel (ur.), *Discovering Pope Francis. The Roots of Jorge Mario Bergoglio's Thinking*, Collegeville (Min.), 2019.; usp. Massimo Borghesi, *Jorge Mario Bergoglio. Una biografia intellettuale. Dialettica e mistica*, Milano, 2017. Isto također u hrvatskom prijevodu: *Jorge Mario Bergoglio – Intelektualna biografija. Dijalektika i mistika*, Zagreb 2019.; usp. Aristide Fumagalli, *Camminare nell'amore. La teologia morale di papa Francesco*, Città del Vaticano, 2017.

REFLECTION ON SOME MORAL EMPHASES IN THE TEACHING OF POPE FRANCIS

Summary

In this contribution, the author simultaneously presents and reflects on some moral emphases in the teachings of Pope Francis. In the first part of the contribution, he presents and analyses the moral emphases contained in his inaugural document, the apostolic exhortation *Evangelii Gaudium* from 2013. In the second part, the author briefly presents the main inspiration of the moral teaching of Pope Francis, which is divine mercy, which is both a sublime attribute of God and the very core of Christ's gospel message. The third part brings the author's reflections on some aspects of the renewal of the church's moral speech in the messages of Pope Francis and the call for the consistency of Christian testimony. This is connected in the fourth part of this contribution with the presentation and analysis of the key terms of Francis' vision of the Church as Christ's community, which in history represents God's holy people on a path that knows joys and hopes, but also sorrows and anxieties. Since some moral reflections and statements of Pope Francis caused stormy reactions and heated discussions in some circles, the author briefly presents the reasons and context in the last part of the contribution, which is the post-synodal apostolic exhortation *Amoris Laetitia* from 2016. The author presents a clear message, which also extends to the conclusion, that in the interpretation of the moral teachings of Pope Francis, love and respect, objectivity and relief from prejudice should be cultivated, while at the same time one should strive to engage more deeply and comprehensively in the conciliar vision of the renewal of moral theology in the spirit of the Gospel and complete Christian personalism.

Key words: Gospel, love, charity, Church, poverty, morality